

NĚKTERÉ ASPEKTY ZAČLENĚNÍ ČR DO EVROPSKÉHO SPOLEČENSTVÍ

Alexandr Soukup

Katedra ekonomických teorií, PEF, Česká zemědělská univerzita, 165 21 Praha 6 - Suchbátka

Anotace:

Jsou dva základní přístupy k řešení ekonomicko ekologického vztahu. Přístupy "hlubinné ekologie" a "mělké ekologie" odpovídají adekvátní přístupy v ekonomické teorii.

Článek se zabývá charakteristikou těchto přístupů a jejich porovnáním.

Summary:

There are two basic attitudes of solving relation between economy and ecology. "Deep ecology" and "shallow ecology" attitude are corresponding to adequate attitudes of economic theory.

The article is interested in characterizing of these two attitudes and comparing between them.

Klíčová slova:

hlubinná ekologie, mělká ekologie, vnější vlivy, nenávratnost

Keywords:

deep ecology, shallow ecology, externalities, irreversibility

Začleněním hospodářských struktur České republiky do Evropského společenství se dříve či později obnoví kontinuita jejího vývoje s vývojem západoevropských zemí. Pro soudobé vyspělé země je dnes významným problémem vzájemný vztah ekonomie a ekologie a způsoby jeho řešení, to má mimořádný význam i pro problematiku zemědělství. Proto jsou i pro nás důležité pohledy na tuto problematiku z hlediska ekonomické teorie.

Cílem příspěvku je rozlišit dva základní přístupy, k řešení problému interakce ekonomie a ekologie, které se objevují nejen v ekologii, ale zasahují i do ekonomické teorie.

Je to "hlubinná ekologie" (deep ecology) a "mělká ekologie" (shallow ecology). Do jisté míry tyto dva přístupy v nazírání na vztah člověka a přírody (resp. společnosti a přírody). První z nich nazírá tento vztah z tohoto hlediska: co je výhodné pro přežití lidské společnosti, je výhodné i pro biosféru. Z tohoto hlediska je hodnocena i případná výhodnost proekologických zásahů. Druhý zastává širší perspektivu - požadavky ekonomického rozvoje a ekologické imperativy nelze sloučit při zachování existující struktury hodnot jedinců a společnosti, opírá se o cílovou představu posunu hodnot.

Oba přístupy korespondují s přístupy ekonomické teorie. První přístup odpovídá pojetí hlavního proudu, který na tuto problematiku reaguje zkoumáním možností začlenění

ekologických vnějších vlivů; tato perspektiva je užší a je v zásadě omezena na problematiku kontroly úrovně znečišťování a vyčerpávání neobnovitelných zdrojů.

První přístup

Teorie hlavního proudu se v podstatě omezují na problematiku začlenění vnějších vlivů (externalit) vzešlých ze znečišťování životního prostředí, případně z využívání neobnovitelných zdrojů, které dopadají často na jiné osoby než je výrobce a spotřebitel statků, jejichž tvorba vede k jejich vzniku.

Je to problematika ocenění těchto vnějších vlivů, která předpokládá možnost jejich přímé nebo nepřímé kvantifikace, problematika vlastnických práv u veřejných a volných statků, kde tato práva nejsou mnohdy jednoznačně (anebo vůbec) vymezena. To umožňuje dodatečně včlenit do nákladů a výnosů ekonomických subjektů i tyto specifické jevy.

Fixace na kvantifikovatelnost není dnes již tak zásadní překážkou uchopení těchto jevů (existují např. způsoby odhadu pomocí alternativních nákladů), pojetí nákladu a výnosu je však konec konců závislé na preferencích ekonomických subjektů (ať už individuí nebo skupin). Tak např. vypadá názor W. Beckermanna - negativní účinky dopadů ekonomické činnosti na životní prostředí spočívají v tom, že jsou škodlivé pro člověka, z tohoto zorného úhlu jsou posuzovány a hodnoceny. Subjekty pak tyto preference porovnávají s jinými a prostřednictvím svých výběrů dosahují za určitých podmínek optimálního stupně uspokojení svých potřeb. Potom záleží na tom, do jaké míry vstoupily do těchto preferencí cíle ekologické stability, intergenerační spravedlnosti atd.

Toto pojetí ústí do těchto priorit:

- ocenění zdrojů a škod na životním prostředí (vč. prvků nejistoty)
- vytvoření motivační struktury u ekonomických subjektů zahrnutím externalit do jejich nákladů

Druhý přístup

Ireverzibilní charakter ekonomického procesu a omezená absorpční schopnost prostředí, v němž probíhá, je základním rysem charakterizujícím ekonomickou činnost u druhého přístupu. Externality nejsou jen něčím navíc.

Užití neobnovitelného zdroje k produkci statků znamená snížení jeho množství, které nelze nijak nahradit. Přejít od původního rovnovážného stavu (v běžném pojetí neoklasické ekonomie) do jiného a případný návrat k původní rovnováze není již návratem do téhož stavu, liší se ve sníženém množství neobnovitelného zdroje. Jedná se tedy o nezvratný pohyb v čase, jehož mírou je právě množství tohoto zdroje, které už nelze žádným způsobem zvýšit. Obdobnou úlohu může hrát nezvratné snížení absorpční schopnosti životního prostředí.

Zdroj je možné nahradit, je tu však předpoklad, že substitute by měla být výhodná z hlediska úspory nákladů, jinak k ní ekonomické subjekty nebudou motivovány. Není však jednoznačně dáno, že zdroj, který se z dlouhodobého hlediska stává vzácnějším, bude relativně dražší než méně vzácný. Možnosti substitute mezi zdroji jsou rovněž omezeny. Tato možnost substitute je rozšiřována technickým rozvojem. U některých autorů (Schumacher, Naess) se objevují pochybnosti, zda zvýšená poptávka po nových technologiích a následné ziskové zvýhodnění pro ty, kdo je využívají, povede vždy k objevení se těchto technologií (kompatibilních s hledisky ekologicky a zdrojově udržitelného vývoje) v určitém časovém intervalu.

Toto pojetí ústí do představy zásadní změny hodnot jednotlivců vedoucí ke změně struktury spotřeby a následně tvorby ekonomických statků, které by byly slučitelné s využíváním převážně obnovitelných zdrojů a ekologicky nenáročných technologií.

Závěrečné shrnutí:

1. Jsou dva základní přístupy řešení interakce lidské společnosti a jejího přírodního okolí, "mělká ekologie" je v zásadě antropocentrická, "hlubinná ekologie" je založena na představě zásadního posunu hodnot jednotlivců a společnosti.
2. S tím jsou v souladu dva způsoby začlenění ekologické problematiky a problematiky zdrojů do ekonomické teorie. První je součástí hlavního proudu a zaměřuje se na začleňování externalit (vnějších vlivů) do ekonomického procesu, (do nákladů a výnosů ekonomických subjektů). Druhý rozebírá důsledky omezenosti zdrojů a omezené schopnosti životního prostředí absorbovat odpady ekonomické činnosti. Zdůrazňuje ireverzibilní charakter ekonomického procesu a jeho závislost na preferencích ekonomických subjektů.

Je obsažen v institucionalistických koncepcích, do hlavního proudu pronikl zatím jen velmi málo.

3. Koncepce G. Brundtlandové trvale udržitelného rozvoje (sustainable development) je spíše orientována podle prvního přístupu, i když nikoliv jednoznačně. Ten je typičtější pro evropské ekonomické myšlení, americké ekonomické myšlení je více zasaženo druhým přístupem.

Literatura:

1. Daly,H., Cobb,J.: For the Common Good, Beacon Press, Boston, 1989
2. Jacob,M.: Sustainable Development and Deep Ecology: "An Analysis of Competing Traditions", Environmental Management, 1994, No. 18, p. 477-488